Carl Asschenfeldt-Hansen

Gullgruben: Filemons brev

En bibelforklaring (1903–05)

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Carl Asschenfeldt-Hansen: *Gullgruben: Filemons brev* (En bibelforklaring (1903–05)).
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

Innledning til Filemonbrevet 1
492. Adresse og hilsen. Apostelen takker Gud for Filemons vakre kristensinn og ber for denne kjære broren (v. 1–7) 4
493. Paulus henvender seg til Filemon om Onesimus. Avslutning (v. 8–25) 7
Om Carl Asschenfeldt-Hansen 10

Innledning til Filemonbrevet

Vi kommer nå til det siste av Paulus' brev slik de står i vår hellige skrift. Etter skrivetiden er det riktignok ikke det siste. Det er også det minste brevet, og det er av et eget slag: et privat vennebrev om en helt privat sak.

Også pastoralbrevene (til Timoteus og Titus) er skrevet til enkeltmenn. Men de har likevel et allment preg, for det Paulus skriver om i disse brevene, er gjerningen i kirkens tjeneste. Her er det derimot en helt personlig sak som er brevets innhold og anledning.

Filemon var en ansett mann i menigheten i Kolossæ. Det ser vi av Kol 4,9, der det står at Filemons trell Onesimus, som hadde rømt, var fra Kolossæ. Av dette brevet ser vi at Filemon var blitt omvendt ved apostelen Paulus (se v. 19). Av v. 1 og 2 ser vi at han var en «medarbeider», sannsynligvis en av de «eldste» i Kolossæ, og at en krets av menigheten samlet seg i hjemmet hans.

Anledningen til brevet var denne: Filemon hadde hatt en trell som het Onesimus. Navnet betyr egentlig «den nyttige», og et par ganger i brevet spiller Paulus halvt spøkefullt på denne betydningen. Men Onesimus hadde på en eller annen måte gjort sin herre urett. Etter det vi kan forstå av v. 18, hadde han nok bedratt ham. Av frykt for straffen hadde han rømt og var kommet til hovedstaden Rom, der han vel mente han best kunne skjule seg i folkemylderet.

Men Gud ledet underfullt det onde til det gode. Her i Rom ble han ført sammen med Paulus. Den rømte trellens onde samvittighet, og uroen som fulgte med den, hadde vel bidratt til å gjøre ham mottakelig for evangeliet om frelse i Kristus for alle syndere. Det endte med at han kom til tro. Ja, han ble en svært kjær bror for Paulus, som kaller ham «mitt eget hjerte».

Men nå som Onesimus var blitt omvendt, ble det en åndelig nødvendighet at han vendte tilbake til sin herre, som han hadde gjort urett mot. Er angeren ærlig, må hjertet også være villig til så langt det er mulig å gjøre godt igjen den skaden en har voldt (se Sakkeus' eksempel, Luk 19,8).

Dette krevde også hensynet til den offentlige moral. Kristendommen krevde av sine bekjennere at de skulle respektere de bestående lovlige forhold, og den gang var trellevesenet lovlig. Hadde Paulus holdt Onesimus tilbake, ville han så å si ha holdt hånden over det som loven erklærte for urett.

Nå kunne en riktignok si at slaveriet tross alt er noe urettferdig. Og der kristendommen har seiret, har den vist at slaveriet ikke kunne bestå for den. Men den eneste måten dette sannferdig kunne skje på, var ikke å tvinge fram et voldsomt brudd med det bestående utenfra. Nei, det måtte skje innenfra, ved evangeliets fornyende kraft: ved det lyset evangeliet gir oss over menneskets verdi for Gud, og ved den broderkjærligheten Guds Ånd virker. Vi så i 1 Kor 7 med hvilken visdom apostelen tok seg av denne saken, etter Herrens ord: «Ikke ved makt og ikke ved kraft, men ved min Ånd» (Sak 4,6).

Men apostelen ville gjerne bane veien for sin venn Onesimus og gjøre veien tilbake så lett som mulig for ham. Derfor hadde han allerede i Kolosserbrevet særlig anbefalt ham for menigheten i Kolossæ (Kol 4,9), og derfor skrev han nå i tillegg dette brevet til Filemon. Onesimus fulgte med apostelens trofaste venn Tykikus tilbake. Det var jo han som brakte Kolosserbrevet, og han kunne vel også legge inn et godt ord for trellen som nå vendte tilbake som et nytt menneske.

At brevet er et privat skriv, kjenner vi også på at Paulus i stor grad lar sin apostoliske myndighet tre tilbake. Han taler som bror til bror, med kjærlighetens rett. Brevet er ikke bare skrevet til Filemon, men også til en kvinne, Appia, som sannsynligvis var Filemons hustru. Det er også skrevet til Arkippus, som muligens var Filemons sønn og etter Kol 4,17 hadde en tjeneste i Guds menighet. Og endelig er det skrevet til en krets av menigheten som samlet seg i Filemons hus.

Denne utvidede adressen passer godt med brevets formål. Alle disse måtte jo kjenne Onesimus godt, så apostelen ville med det samme tale dem til hjertet i saken om Onesimus.

Det er blitt spurt med hvilken rett et slikt privat skriv er tatt opp blant Det nye testamentes hellige skrifter. Finnes det noe i dette brevet som Guds Ånd kan bruke til velsignelse for Herrens kirke til alle tider? Vi tror at Den Hellige Ånd, som etter Herrens løfte skulle veilede hans menighet til hele sannheten, også har ledet den da den avgjorde hvilke skrifter som skulle tas opp i Den hellige skrift. Og vi kan peke på to punkter i dette brevet som har hellig betydning for Guds menighet til alle tider.

På den ene siden er det mye å lære av den åndelige visdommen som apostelen her, som nevnt, viser med et bestemt praktisk mål for øye. Han viser oss den rette måten å stille seg på overfor slike samfunnsforhold som i seg selv ikke stemmer med kristendommens ånd, slik som trellestanden i den gamle hedenske verden. Ikke utenfra, men innenfra skal fornyelsen skje. Det er den lærdommen brevet gir Guds kirke til alle tider.

Når det gjelder de ytre samfunnsforholdene, skal vi ha tillit til kristendommens åndelige kraft. Det samme gjelder det enkelte mennesket som kommer under Ordets påvirkning. Om våren faller de visne, døde bladene av seg selv så snart treets livssaft er fornyet. Slik er det også med Guds Ånds fornyende gjerning. Vi skal ikke rive de visne bladene av utenfra. Herrens Ånd vil virke det innenfra, på åndelig vis, gjennom Ordets vitnesbyrd.

Det andre punktet som gir brevet betydning for alle tider, er det innblikket det gir oss i apostelens hjerte, i et sinn som er helliget av Guds Ånd. Det viser oss sannelig hvordan vi rett skal forstå formaningen i Kol 4,6: «La deres tale alltid være vennlig, men krydret med salt.» Dette brevet er et mønsterbrev når det gjelder hjertevinnende vennlighet blandet med et stenk av hellig humor. Også den har stor betydning når en vil åpne andres hjerter for det en har å si.

Hos ikke så få av Herrens store vitner møter vi litt av denne hellige spøkefullheten, som så utmerket kan krydre talen og avverge misforståelser. Apostelens personlighet er et eksempel for menigheten å følge, og i bildet av den tegner dette brevet et nytt, velsignet trekk av ikke liten åndelig betydning.

Brevets ekthet er hevet over tvil. Det er skrevet fra Rom samtidig med Kolosserbrevet, sannsynligvis i året 62.

492. Adresse og hilsen. Apostelen takker Gud for Filemons vakre kristensinn og ber for denne kjære broren (v. 1–7)

Brevets adresse (v. 1–3) er særpreget ved at apostelen her ikke som ellers legger vekt på sin apostelgjerning. Han kaller seg bare «Kristi Jesu fange», det vil si den som Kristus har lagt i lenker. Det er et vakkert uttrykk for den hvilen apostelen hadde i at han bar sine lenker etter Herrens vilje, i hans tjeneste og for hans skyld.

I innledningen har vi nevnt hvorfor Paulus her lar sin apostelmyndighet tre tilbake. Som han uttrykkelig sier (v. 8–9), ville han ikke bruke denne myndigheten, men bare kjærlighetens våpen. Når han viser til sine lenker og bånd, appellerer han nettopp til Filemons deltakende kjærlighet. Den måtte så mye mer drive ham til å oppfylle det apostelen ber om i dette brevet.

Når Timoteus også her blir nevnt som medforfatter av brevet, slik som i Kolosserbrevet, gir det Paulus' bønn større vekt. Filemon og Timoteus har sikkert kjent hverandre personlig som brødre i Herren.

I innledningen nevnte vi at Appia sannsynligvis var Filemons hustru, og at Arkippus muligens var hans sønn eller i alle fall en nær slektning, siden han blir nevnt her sammen med familien. I Kol 4,17 gav Paulus jo Arkippus en temmelig alvorlig påminnelse om å være tro i den tjenesten i menigheten som var betrodd ham.

Fredshilsenen er den vanlige. Bare i pastoralbrevene (1 og 2 Tim og Tit) har hilsenen en litt annen form.

Apostelen begynner brevet sitt med å takke Gud (v. 4–7) for Filemons kristenliv. Denne takken fylte alltid apostelens hjerte når han mintes Filemon i bønnene sine (v. 4). Av dette ser vi at det ikke bare var menighetene, men også mange enkeltpersoner i menighetene, som apostelen tok med i sin stadige forbønn. Hjertet hans kunne romme mye, nettopp fordi Kristi kjærlighet hadde fått så stor plass i ham.

Som grunn til denne takken sier Paulus at han jo alltid bare hørte godt om Filemon, sannsynligvis gjennom Onesimus og Epafras. Epafras, forstanderen for menigheten i Kolossæ, delte på denne tiden apostelens fangenskap med ham, som vi hører i v. 23.

Det gode han hørte om Filemon, var hans kjærlighet og tro overfor Herren Jesus og alle de hellige (v. 5). Noen oversetter her «tro» med «trofasthet» eller «troskap». Da passer ordet både overfor Herren og overfor de hellige. Også her ser vi, som i Ef 1,15 og Kol 1,4, at forholdet til Herren Jesus er knyttet på det nærmeste sammen med forholdet til alle de hellige. Disse to tingene har Gud føyd sammen, og dem skal mennesker ikke skille. Det går ikke an å tale om sin tro på Herren Jesus når en står utenfor de helliges kjærlighetsfellesskap.

I v. 6 finner vi innholdet i apostelens forbønn for Filemon. De som oversetter «tro» (v. 5) med «troskap», forstår innholdet i v. 6 (det virksomme arbeidet i Herrens tjeneste) som målet for Filemons troskap. Men sammenhengen knytter det nærmest til apostelens forbønn. Den går altså ut på at Filemons «samfunn i troen» – det fellesskapet han stod i med alle de hellige, og de hellige med ham – måtte bli «virksomt for Kristus Jesus», det vil si bli åpenbart mer og mer i kjærlighetens tjeneste for Herrens sak.

Og denne hellige virkekraften skulle få vekst og næring ved en stadig dypere «innsikt i alt det gode som er i dere», det vil si i all den rikdommen Gud har lagt ned i de helliges samfunn.[1] Uttrykket minner om Ef 1,17–19. Der peker apostelen nettopp på dette som mål for sin forbønn: at Herrens venner mer og mer måtte få øynene opp for hvor herlig og rik Guds arv er blant de hellige.

Jo større nåden vi har fått betrodd, står for hjertet vårt, desto større blir også arbeidet vårt for Herren. Og desto mer inderlig arbeider vi for å dra andre inn i den samme rikdommen og dypere inn i den.

[1] NB: «Jeg ber om at deres samfunn med deg i troen må være virksomt ved innsikt i alt det gode vi har i Kristus.»

Sin takk og forbønn for Filemon begrunner apostelen videre ved å vise til de kjærlighetens frukter som Filemon allerede hadde båret i Herren, til apostelens store glede og trøst. Han samler disse fruktene i det vakre ordet: «de helliges hjerter er blitt styrket ved deg, bror» (v. 7). Så godt når det kan sies om et Guds barn! Vi kan jo også bedrøve og svekke hverandres hjerter. Et bedre vitnesbyrd om et vakkert gudsforhold kan knapt gis enn dette.

La det også bli et bønneemne for oss at de helliges hjerter må bli styrket ved oss også. På samme måte ber David i Sal 69,7: «La dem ikke bli til skamme på grunn av meg, de som venter på deg, Herre Herre, hærskarenes Gud!» Det er jo bare vår Frelsers sinn som kan styrke Guds barns hjerter, så det gjelder å eie dette sinnet.

Gi meg, o Gud, det skjønneste jeg vet:
et hjerte fylt med Kristi kjærlighet.

493. Paulus henvender seg til Filemon om Onesimus. Avslutning (v. 8–25)

Etter å ha vist til Filemons vakre kristensinn går apostelen nå over til selve saken om Onesimus (v. 8–20). Han begynner (v. 8–9) med å si at selv om han nok kunne, ville han ikke bruke sin apostoliske myndighet til å befale. Han ville heller formane «for kjærlighetens skyld», slik at den alene kunne være drivkraften. Og han formaner slik han nå var: «den gamle Paulus, nå også Kristi Jesu fange», altså bare som den gamle broren og som en som led for Kristi skyld.

I v. 10–12 legger han så fram det han ber om for Onesimus. Han kaller ham sin «sønn», som han har «født» i sine lenker. Han hadde altså hatt den gleden å føre ham til Herren mens han satt fanget (v. 10). Og halvt spøkefullt spiller han videre på Onesimus' navn, som egentlig betyr «nyttig»: Før hadde han riktignok vært «unyttig» for Filemon, men «nå», som kristen, var han blitt «nyttig» både for ham og for Paulus. Av dette ser vi at Onesimus også hadde gjort apostelen kjærlighetens tjeneste under fangenskapet hans i Rom.

I v. 12 kaller han i inderlig kjærlighet til og med Onesimus sitt «eget hjerte», så stor plass hadde han fått i apostelens kjærlighet. I dette lå også det offeret Paulus brakte ved å sende Onesimus tilbake til Filemon. Ved dette punktet blir han stående litt (v. 13–14). Han sier hvor gjerne han ville ha beholdt Onesimus hos seg, så han i Filemons sted kunne ha tjent ham mens han satt fanget for evangeliets skyld. Men hadde han beholdt ham uten Filemons samtykke, hadde han jo lagt «tvang» på Filemons godhet, og det ville han ikke.

I v. 13 antyder han på en kjærlig og fin måte at han er viss på at Filemon med glede ville ha tjent ham under fangenskapet. Likevel hevder han her som alltid at det i Guds rike alltid er det frivillige som gjelder, og ikke det tvungne. Herren vil jo selv bare ha et folk som møter villig fram (Sal 110,3).

I v. 15–16 nevner han enda en grunn til å sende Onesimus tilbake. Han ser hen til at det kanskje nettopp var Guds vilje at Filemon og Onesimus, som hadde vært skilt «for en stund», igjen skulle bli forent. For Gud forstår å vende også menneskers synd slik at den må tjene hans råd (se 1 Mos 50,20: «Dere tenkte ondt mot meg, men Gud tenkte det til det gode»).

Slik kunne Filemon få Onesimus igjen på en ny måte – «til evig eie», sier Paulus, for båndet mellom dem var nå blitt troens evige bånd – «og da ikke lenger som trell, men som mer enn en trell: som en elsket bror».

«Slik er det i høy grad for meg,» sier apostelen. Han hadde vært redskapet for Onesimus' omvendelse og stod ham på en måte nærmest. Men «hvor mye mer da for deg,» legger han til. Han overlater til Filemon den første plassen hos Onesimus.

Det området der Onesimus og Filemon var knyttet sammen med særlige bånd, kaller han «både i kjødet og i Herren». «I kjødet» betegner Onesimus' stilling som sin herres trell, «i Herren» hans stilling som Filemons bror. Begge deler skulle holdes i ære. Apostelen bryter ikke Onesimus' ytre tjenende forhold til Filemon, men han løfter det opp i Herrens lys. Slik får vi den rette forståelsen av «ikke lenger som trell». Filemon skulle ikke lenger, som de hedenske herrene, se på trellen sin som en upersonlig eiendom, men som en bror.

I v. 17 samler apostelen sin bønn til Filemon i dette: Han måtte ta imot Onesimus som Paulus selv, som Filemon jo holdt for sin «medbror i troen». Og i v. 18–19 sier han seg villig til selv å overta Onesimus' gjeld til Filemon, slik at den forseelsen Onesimus hadde gjort seg skyldig i, ikke skulle stå i veien for at han ble tatt kjærlig imot. «Med min egen hånd» skriver Paulus under på gjeldsbeviset som kausjonist for Onesimus.

Også her møter vi et glimt av spøkefull humor hos Paulus. Men den får en dypere adresse til Filemon ved den fine og kjærlige hentydningen apostelen gjør til den gjelden Filemon stod i til ham: «for ikke å si

deg at du til og med skylder meg deg selv». Apostelen var jo Filemons åndelige far. Vi kan tenke oss at Filemon smilte i inderlig rørelse da han leste disse ordene av Paulus. Ja, den gjelden Paulus påtok seg for Onesimus, var ingenting mot den gjelden Filemon stod i til Paulus. Så Paulus trengte nok ikke å frykte et oppgjør.

I den særlige bønnen som Paulus enda en gang retter til Filemon i v. 20, møter vi igjen en spøkefull hentydning til Onesimus' navn. Det ordet i grunnteksten som i den danske oversettelsen lyder «La meg ha glede av deg», bør heller oversettes «La meg ha nytte av deg».[1] På gresk ligner ordet for «ha nytte av» umiskjennelig på navnet Onesimus. En kunne (se notene til biskop Rørdams oversettelse) godt uttrykke meningen slik: «Vær nå du min Onesimus, den som er nyttig for meg» (slik jeg nå sender din Onesimus tilbake til deg).

Så avslutter apostelen (v. 21–25). Først sier han at han er fullt viss på at Filemon vil være lydig på dette punktet, ja, at han vil gjøre enda langt mer enn apostelen hadde bedt om. I ordet «lydighet» ligger en fin hentydning til det kravet apostelen kunne ha stilt om han hadde villet bruke sin myndighet. Og som for å glede Filemon for den kjærlige imøtekommenheten han ventet av ham, ber apostelen ham gjøre i stand et gjesterom for ham. Han håpet nemlig snart å bli satt fri. Også frigivelsen ser Paulus som en gave fra Gud, gitt ved disse vennenes bønner (v. 22).

Så hilser han (v. 23–24) fra de samme som i Kolosserbrevet, som ble skrevet samtidig, på én nær: Jesus Justus (Kol 4,11). Han har enten vært ukjent for Filemon personlig eller ikke vært til stede i Rom da brevet ble skrevet.

Når han her kaller Epafras sin «medfange i Kristus Jesus», mens han i Kolosserbrevet kaller Aristarkus (men ikke Epafras) sin medfange, tyder det på at disse to vennene kanskje frivillig skiftet på å dele apostelens fangenskap.

I velsignelsesønsket (v. 25) samler han igjen alle dem han hilste i begynnelsen av brevet. Med Herrens nåde begynner apostelen brevet, og med den slutter han. Den er for ham begynnelsen og enden. Og det er denne nådens Ånd som fyller hele dette lille brevet med «Kristi vellukt», med kjærlighetens fine og inderlige tone.

[1] NB har «Måtte jeg nå ha nytte av deg».

Om Carl Asschenfeldt-Hansen

1856–1934

Carl Asschenfeldt-Hansen (1856–1934) ble født 28. juni 1856 i Bov ved Flensborg i Sønderjylland. Han var sønn av en prest og vokste opp i Højslev ved Skive. Han tok teologisk embetseksamen i København i 1879. Som ung huslærer på Refsnæs fikk han et åndelig gjennombrudd gjennom vennene i Indre Mission.

Han var prest på Lolland og i Sæby, og fra 1892 til 1896 reiste han som predikant for Indre Mission i Danmark. Senere var han sogneprest i Slemminge-Fjelde, i Nørre Nissum, der han også ledet seminaret, og til slutt i Gjern-Skannerup. Han hørte til kretsen rundt Vilhelm Beck og var en utpreget vekkelsespredikant, luthersk og bibeltro. Han satt i styret for Det Danske Missionsselskab, ledet Sømandsmissionen og redigerte flere misjonsblader.

Hovedverket hans er «Fra Guldgruben. En Bibelforklaring», en gjennomgang av hele Bibelen for vanlige bibellesere, skrevet alene i årene 1894–1905. Han ville, som han sa, «veksle de større sedlene i mindre mynt», det vil si gi menigheten det beste av bibelforklaringen i en enkel og varm form. Hver betraktning har et lesestykke og en utlegning som ofte ender i et salmevers. Verket ble trykt i mange opplag og var mye brukt også i Norge. Han døde i Langå 27. mars 1934.